

Üretim Koşullarını Eşitlemek*

Frederic Bastiat**

Safsataları korumacılara biz yakıştıyormuşuz durumuna düşmek için, onların en hararetle savunucularından birinin kendileri adına konuşmasını yeğleyeceğim.

İnanıyoruz ki koruyucu tarifelerimiz sadece bizim ürettiğimiz bir ürünün net maliyeti ile, yabancı bir ülkede üretilecek benzer bir ürünün net maliyeti arasındaki farktan ibaret olacaktır. ... Bu bazda hesaplanacak bir koruyucu tarife olsa olsa serbest rekabeti garanti altına alır, o kadar; ... serbest rekabet ancak üretim koşulları ve maliyetler birbirine eşit olduğu zaman varolur. Bir at yarışı sırasında atlardan her birinin taşıyacağı yükün ağırlığı aynıdır, koşullar eşitlenmiştir; aksi takdirde atlar birbirinin rakibi olamaz. Ticarete şayet satıcılardan biri malını pazara ötekilerden daha ucuza getirebilirse, artık bir rakip olmaktan çıkar ve tekel haline gelir. ... Net maliyetlerdeki farkı temsil eden bu korumayı kaldırırsanız şayet, yabancı satıcı piyasanızı işgal eder ve bir tekel statüsü kazanır.¹

* *Economic Sophisms* (İktisadi Safsatalar), Fransızca'dan çeviren ve derleyen Arthur Goddard, New York: The Foundation for Economic Education, Inc., 1997, Bölüm 4.

** Ekonomi gazetecisi, politikacı.

¹ The Vicomte de Romanet.

Her ne zaman bir yabancı malını daha ucuz getirdiğinde gerek kendi menfaati, gerekse vatandaşlarının menfaati için herkes, yerli üretimin yabancı üretime karşı korunmasından yana olmak durumundadır.²

Bu argüman korumacı okulun yazılarında tekrar tekrar karşımıza çıktığı için, burada bu argümanın dikkatle irdelenmesini öneriyorum. Bu amaçla okuyucunun dikkat ve sabrını rica edeceğim. Önce eşyanın doğasından kaynaklanan eşitsizliklere, sonra da çeşitli vergilerin varlığından kaynaklanan eşitsizliklere değineceğim.

Başka yerlerde olduğu gibi burada da korumacılık taraftarlarının üreticinin tarafını tuttuklarına şahit oluyoruz. Bunun aksine biz, onların dikkate kesinlikle ihmal ettikleri zavallı tüketicilerin tarafını tutacağız. Korumacılar sanayi alanını bir yarış pistine benzetmektedirler. Oysa yarış pistinde yarışın kendisi aynı anda hem araç, hem de amaçtır. İnsanlar yarış esnasında yarıştan başka bir şeyle ilgilenmezler. En hızlı koşan atın hangisi olduğunu öğrenmekten başka derdiniz yoksa şayet, taşıyacakları ağırlıkların eşitlenmesi gerektiği fikrine katılırım. Ama eğer amacınız kazanma noktasına önemli ve acil bir haberi ulaştırmaksa, oraya ilk önce varma şansına sahip atın önüne engeller koymanın tutarlı bir yanı olabilir mi? Oysa siz korumacıların sanayi için yaptığı şey budur. Sanayiden umulan sonucun insanın refahı olduğunu unutuyorsunuz; meseleyi çarpıtmak suretiyle bu sonucu ihmal ediyor ve hatta işi onu kurban etmeye kadar vardırıyorsunuz.

Yine de karşıtlarımızı bizim bakış açımızı kabule zorlayamayacağımız için gelin onların bakış açısını benimseyelim ve meseleyi üretimle ilişkisi yönünden inceleyelim.

Kanıtlamaya çalışacağım şey şu:

- 1) Üretim koşullarını eşitlemek mübadele olgusuna temelinden saldırıdır.
- 2) Daha avantajlı ülkelerden gelecek rekabetin bir ülkedeki iş imkânlarını öldüreceği doğru değildir.
- 3) Böyle bir şey doğru olsa bile, koruyucu tarifeler üretim koşullarını eşitlemez.

² Mathieu de Dombasle.

4) Serbest ticaret bu koşulları zaten eşitlenebilecekleri kadar eşitler.

5) Nihayet, mübadeleden en kazançlı çıkacak ülkeler, en dezavantajlı durumdaki ülkelerdir.

1. Üretim koşullarını eşitlemek sadece mübadeleyi kısmen engellemek değil, aslında onun temellerine doğrudan bir saldırıdır. Çünkü mübadele her şeyden önce sizin ortadan kaldırmaya çalıştığınız çeşitliliğe—veya verimlilik, yetenek, iklim ve ısı koşullarındaki eşitsizliklere—dayanır. Eğer Guienne bölgesi Brittany bölgesine şarap, Brittany de Guienne'ye³ buğday gönderiyorsa bunun nedeni, söz konusu iki bölgenin farklı üretim koşullarına sahip olmasıdır. Uluslararası ticaret bundan farklı bir temelde mi icra edilir ki? Dahası, mübadeleye imkân sağlayan, onu var kılan eşitsizlik koşullarına hücum etmek esasen mübadele olayının bizzat kendisine hücum etmektir. Korumacıların görüşlerini yasa olarak yürürlüğe koyma güçleri olsa, tüm insanları tam izolasyon şartlarında yaşayan salyangozun yaşam şartlarına sokarlardı. Sağlam bir mantıksal analiz gösterir ki, yıkım ve imhaya yol açmayan bir tek safsataları yoktur.

2. Pratikte iki benzer sektör arasında üretim koşullarındaki eşitsizliğin bunlardan daha az avantajlı olanını mutlaka zora sokacağı iddiası doğru değildir. Yarış pistinde atlardan biri yarışı kazanırsa diğeri kaybeder; oysa eğer iki at yararlı bir şey üretmek için çalışırlarsa, her biri kendisinin gücü ile orantılı bir miktar üretir. Her ne kadar daha güçlü olan daha fazla iş yapsa da, bu, daha zayıf olanın hiçbir iş yapmadığı anlamına gelmez. Verimlilik bakımından aralarında müthiş farklar olsa da, Fransa'nın her bölgesine buğday yetiştirilir. Eğer bir şekilde hiç buğday yetiştirilemeyen bir bölge varsa bunun sebebi o bölgede kendi tüketimi için bile buğday yetiştirmenin kârlı olmamasındandır. Analoji yoluyla denebilir ki, serbest ticaret sistemi altında, görece farklılıklarına rağmen Avrupa'daki her krallıkta buğday üretileceği açıktır. Şayet bunlardan biri buğday tarımına son vermeye karar vermiş olsa, bunun sebebi söz konusu krallığın, sahip olduğu toprak, sermaye ve işgücü için kendi menfaatine daha uygun bir kullanım alanı bulmuş olması olabilir. Peki bir bölgenin verimliliği, daha az avantajlı durumdaki komşu bir bölgenin çiftçisinin çabalarını neden etkisiz kılmaz? Çünkü iktisadî olguların, korumacı okulun gözünden

³ Fransa'da iki coğrafi bölge, Guienne ülkenin güneybatısında, Brittany ise kuzeydoğusunda yer alır. -Çev.

tümüyle kaçmış görünen bir esneklik, devingenlik ve deyim yerindeyse eşitlenmeyi başarma kapasitesi vardır. Korumacılar bizi soyut doktrinci olmakla itham ediyorlar; oysa kelimenin tam anlamıyla soyut doktrinci olan kendileridir, zira doktrinlerinin baştan ayağa ana çatısını bir dershane olgular bütününden çok tek bir olgu üzerine bina ediyorlar. Yukarıda alıntılanan örnekte çeşitli arazi parçalarının aralarındaki verimlilik farkını yansıtan şey değerlerindeki farklılıklardır. Sizin araziniz benimkinin üç katı ürün veriyor. Evet ama, bunun size maliyeti on kat daha fazla ki, sizinle yine de rekabet edebiliyorum. İşte işin sırrı burada. Bu arada, bazı alanlardaki üstünlüğün başka bazı alanlarda geride kalma sonucu doğurduğuna dikkat ediniz. Sizin arazinizin daha pahalı olmasının nedeni tam da onun daha verimli olmasıdır, dolayısıyla tesadüfî olarak değil, zorunlu olarak, bir denge kurulmakta, veya kurulma eğilimine girilmektedir; ki bu eğilimi en çok destekleyen sistemin serbest ticaret sistemi olduğu inkâr edilemez.

Verdiğim örneği tarım alanından seçtim, fakat rahatlıkla sanayi alanından da seçebilirdim. Quimper'de⁴ terziler var; ama bu durum Paris'te de terzilerin olmasını engellemiyor, üstelik ikincilerin kiraya, ev eşyasına, işçilere ve yiyeceğe çok daha fazla ödemelerine rağmen. Ama aynı zamanda bunların çok daha farklı bir müşteri profili var, bu olgu sadece aradaki dengeyi kurmakla kalmıyor, hatta kendi lehine bile çeviriyor.

Bundan dolayı üretim koşullarının eşitlenmesinden söz ederken insanın hiç olmazsa, kendisinin keyfî kontrol yoluyla başarmaya çalıştığı şeyi serbest ticaretin başarıp başaramayacağını zahmet edip araştırarak tespit etmelidir.

İktisadî olgulardaki bu doğal eşitlenme eğilimi tartışmamız açısından o kadar önemli ve ilahi hikmete karşı içimizi hayranlıkla doldurmaya o kadar elverişli ki, bunun eşit koşullar gözetilen bir toplumsal regülasyona üstünlüğü üzerinde biraz durmaya değer doğrusu. Korumacılar mutlaka şunu diyeceklerdir: "Falanca ve filanca ülke bize göre daha avantajlı, çünkü o ülkelerin insanları kömür, demir, makine ve sermayeyi ucuza elde ediyorlar; biz onlarla rekabet edemeyiz."

Bu önermenin başka bazı implikasyonlarını daha sonra irdeleneceğim. Şimdilik yalnızca bir alandaki üstünlüğün başka bir alanda aşağıda kalmak suretiyle sonuçta birbirinin etkisini karşılıklı olarak denkleştirmek suretiyle gerçek bir dengeye ulaşma eğiliminde olup olmadığı meselesine değinmekle yetineceğim.

Piyasa

Varsayalım ki iki ülke var, A ve B. A her konuda B'den daha avantajlı olsun. Bu duruma göre zannedersiniz ki sanayi A'da yoğunlaşacak, B ise hiçbir şey yapamayacak kadar güçsüz kalacaktır. A, diyeceksiniz, aldıklarından çok daha fazlasını satacak; B ise sattıklarından çok daha fazla alacaktır. Bunun doğruluğu tartışılabilir gerçi, ama haydi diyelim sizin dediğiniz olsun.

Eğer durum böyleyse, A'da işgücüne büyük talep olacak, çok geçmeden ücretler yükselecektir.

A'da demir, kömür, toprak, gıda ve sermayenin hepsine olan talep büyük ölçüde artacak, çok sürmeden bunların fiyatı da yükselecektir.

Hepsi bu da değil. A devamlı sattığı, B de devamlı satın aldığı için para B'den A'ya akmaktadır. Dolayısıyla A'da para bolluğu, B'de para kıtlığı ortaya çıkacaktır.

Fakat para bolluğu demek herhangi bir şey almanın çok pahalıya mal olması demektir. Dolayısıyla A'da, çok canlı bir talepten kaynaklanan reel anlamda hayli yüksek yaşam maliyetine, kıymetli maden bolluğundan kaynaklanan nominal anlamda yüksek yaşam maliyeti eklenecektir.

Para kıtlığı demek her bir satınalım için az bir paranın yeterli olması demektir. Dolayısıyla B'de hem reel, hem de nominal anlamda düşük bir yaşam maliyeti olacak demektir.

Bu koşullar altında, sanayinin A'yı çöl hâline getirip kendini B'de yeniden kurmak için her türlü dürtüsü—deyim yerindeyse, en üst derecede yoğunlaşmış dürtüsü—varolacaktır.

Gerçekçi olalım, sanayi bu noktaya kadar beklemezdi, çünkü anında yer değiştirmeler onun doğasına aykırıdır; dolayısıyla kısıtlamaların yokluğu halinde sanayi, daha baştan itibaren, arz ve talep yasalarına, yani adalet ve fayda yasalarına göre tedrici olarak A ile B arasında kendini bölüştürdü.

“Şayet sanayinin bir bölgede yoğunlaşması mümkün olsaydı, bu olgunun bizzat kendisi kaçınılmaz şekilde bir desantralizasyona kapı ararlardı” derken boş bir hipoteze teslim oluyor değilim. Manchester Ticaret Odası'na hitap eden ettiği sırada bir imalatçının ne dediğine kulak verelim (argümanı desteklemek için verdiği rakamları atlıyorum):

Bir kez tekstil ihraç edince, bu ihracat iplik ihracatına kapı araladı, ki iplik tekstilin hammaddesidir. Bunu ipliği üreten makinelerin ihracatı takip etti; ardından makineleri üretmek için kullandığımız sermayenin

ihracı söz konusu oldu; ve nihayet sermayemizin kaynağı olan işçilerimiz ve endüstriyel yeteneğimizin ihracı geldi. Birbiri ardına tüm bu kaynakların hepsi, en avantajlı gördükleri bölgelerde hizmet vermeye, yaşam maliyetinin düşük, hayatın daha sade olduğu yerlere uçup gitti. Bundan dolayı bugün Prusya, Avusturya, Saksonya, İsviçre ve İtalya'da İngiliz sermayesince desteklenen, İngiliz işçilerince işgücü gereksinimi karşılanan ve İngiliz mühendislerce idare edilen büyük sanayiler görüyoruz.

Açıkça görüyorsunuz ki, sizin dar ve katı teorinizin varsaydığından daha zeki, daha akıllı ve daha anlayışlı olan doğa, daha doğrusu ilahî yasalar, kesin ve kaçınılmaz bir olgu olduğunu ileri sürdüğünüz, bütün avantajlara sahip bir tekel durumuna, işgücünün tek merkezde yoğunlaşmasına geçit vermemiştir. Her zaman geçerli olduğu kadar aynı zamanda basit de olan İlahî takdir, eşanlı bir dağılma, yayılma, içsel bağımlılık ve ilerleme şeklinde tezahür etmektedir. Bütün bunlar sizin kısıtlayıcı yasalarınızın elden geldiğince felce uğrattığı eğilimlerdir. Çünkü bu tür önlemler, toplumları birbirinden izole hale getirmek suretiyle kendi üretim koşullarındaki farklılıkları devam ettirip daha da perçinleme, bu koşulların eşitlenmelerini ve birbirleriyle karışmalarını engelleme, birbirini dengeleyen güçleri etkisiz duruma getirme ve ülkeleri sahip oldukları üstün veya aşağı pozisyonlardan dışarı çıkamaz hâle getirme eğilimindedirler.

Üçüncü olarak, koruyucu bir tarifenin üretim koşullarını eşitleyeceğini söylemek, hatalı bir ifade tarzıyla paraya yanlış bir fonksiyon yüklemektir. Bir gümrük tarifesinin üretim koşullarını eşitleyeceği doğru değildir. Üretim koşulları tarife öncesinde ne idiyse tarifeden sonra da aynıdır. En iyi ihtimalle bu tür bir verginin eşitlediği tek şey satış koşullarıdır. Belki kelime oyunları yaptığım söylenecektir; böyle bir şeye karşıtlarımı aynı şeyle suçlayarak karşı çıkarım. Bu durumda üretimin satış ile aynı şey olduğunu kanıtlayamazlarsa suçlamamda haklıyım demektir; kelime oyunları yapma konusunda değilse bile, en azından kelimeleri birbirine karıştırmaları nedeniyledir.

Ne Demek İstediyimi Bir Örnekle İzah Edeyim

Farzedelim ki, bazı Paris'li spekülörler portakal üretimine yönelmiş olsunlar. Adamlar bilirler ki Portekiz'den gelen portakallar Paris'te on

⁴ Britanny bölgesinde yaklaşık 20.000 nüfuslu, harika doğal güzelliği ve kayda değer tarihi ve mimari özelliği olan bir şehir. Ancak, muhtemelen Paris'ten uzaklığı sebebiyle sık sık esprilere konu olmuştur.—Çev.

santim'e⁵ satılabilir. Buna karşılık fidelik ve seralara ihtiyaç duymaları ve soğuk havanın sık sık emeklerini boşa çıkarması yüzünden, eğer kâr etmek istiyorlarsa, kendileri 1 Frank'tan aşağı satamazlar. Portekiz portakallarının 90 kuruşluk tarifeye tâbi tutulmasını talep ederler. Bu gümrük vergisi sayesinde, derler, üretim koşulları eşitlenecektir. Meclis dersiniz, bu tür bir muhakemeye her zaman olduğu gibi onay verir ve yabancı ürünü portakallara doksan santim vergi koyar.

Şimdi, iddia ediyorum ki, bu tarifeyle rağmen üretim koşulları kesinlikle değişmemiştir. Yasa Lizbon'daki güneş ısısını yok etmemiş, Paris'te de don olayını daha az rastlanır veya daha etkisiz hale getirmemiştir. Portakal yetiştirmek Tagus'un⁶ kıyılarında doğal, Sen nehri kıyılarında yapay olmaya devam edecektir. Başka bir deyişle, portakal yetiştirmek bir ülkede ötekine oranla çok daha fazla insan emeği gerektirecektir. Eşitlenecek olan tek şey satış koşullarıdır. Portekizliler bize portakalı bir Frank'tan satmak zorunda kalacaklar, bunun doksan kuruşu⁷ gümrük vergisine gidecektir. Bu para açıktır ki Fransız tüketicisi tarafından ödenecektir. Şimdi sonucun tuhaflığına bakın. Tüketilen her bir Portekiz portakalı üzerinden ülke bir şey kaybetmeyecektir; fazladan olarak tüketiciden kesilen doksan kuruş hazineye ödenecektir. Para el değiştirecek, ama kaybedilmeyecektir. Ancak tüketilen her bir Fransız portakalı üzerinden tam doksan kuruş, veya buna yakın bir tutar, kaybedilecektir. Çünkü alıcı bu parayı kesinlikle kaybetmekte, satıcı ise kesinlikle kazanmamaktadır. Zira bu örneğe göre eline geçen para portakal üretiminin net maliyetine eşittir. Buradan çıkacak sonucun ne olduğunu korumacılara bırakıyorum.

4. Üretim koşulları ile satış koşulları arasındaki bu ayrım üzerinde ısrar etmemin nedeni, ki bu ayrımı korumacılar kuşkusuz paradoksal bulacaklardır, onlara daha başka, üstelik daha tuhaf bir paradokstan bahsetmek istememdir: Üretim koşullarını gerçekten eşitlemek mi istiyorsunuz? Öyleyse serbest ticarete izin verin yeter.

“Hadi be!” diyeceklerdir, “Bu kadarı da fazla. Şaka yapayım derken fazla ileri gidiyorsun!” Pekâlâ! Eğer meraklarını giderecekse, korumacı

⁵ Fransız para birimi Frank'ın kuruş karşılığı. 1 Frank = 100 santim. –MA

⁶ Lizbon şehrinin üzerinde kurulduğu önemli Portekiz nehri.--Çev.

⁷ “Santim” esas olarak Türkçe'de uzunluk ölçüsü birimi olarak kullanıldığından, santim yerine kuruş tercih edilmiştir. –MA

lardan kullandığım argümanları sonuçlarına kadar izlemelerini isteyeceğim. Fazla uzun sürmeyecek. Az önce verdiğim örneğe geri dönüyorum.

Bir an için, her bir Fransızın günlük ortalama gelirinin 1 Frank olduğunu varsayalım. Buna göre Fransa'da portakal doğrudan üretmenin 1 günlük işgücü gerektireceği açıktır. Buna karşılık 1 Portekiz portakalının mübadele değerini üretmek 1 günlük işgücünün sadece onda birine malolacaktır. Bu demektir ki, Paris'te ancak insan gücüyle başarılabilir olan Lizbon'da Güneş başarmaktadır. Şimdi, 1 günlük işgücünün onda biriyle 1 portakal üretebileceksem, ya da aynı anlama gelecek şekilde, onu satın alabileceksem, bu durumda üretim koşullarının (ödemem gereken nakliye masrafları dışında) benim için Portekizli üreticiyle tamı tamına aynı olacağı açık değil midir? İşte bu nedenle serbest ticaretin üretim koşullarını, eşitlenebilecekleri kadar, eşitleyeceği açıktır. Çünkü serbest ticaret, taşıma maliyeti gibi kaçınılmaz bir fark dışında doğrudan veya dolaylı bütün farklılıkları ortadan kaldırmaktadır.

Dahası serbest ticaret, zevk, tatmin, kısaca tüketim koşullarını da eşitlemektedir. İnsanlar meselenin bu yönünü hiç ele almaz görünmektedirler. Oysa tüm bu tartışmanın can alıcı noktası budur, çünkü bizim bütün üretken çabamızın nihâî amacı tüketimdir. Bir serbest ticaret sistemi altında bizler Portekiz'deki güneşin Portekizliler kadar tadını çıkarabilmekteyiz; Le-Hevre sakinleri de maden kaynakları biçiminde Doğa'nın New Castle'a sunduğu avantajlara aynı oranda erişebilmektedirler. Aynı koşullar altında Londra'daki insanların da erişebildikleri gibi.

5. Korumacıların görebilecekleri gibi, burada paradoksal bir mizahla haşır neşir durumdayım ve bir adım daha ileri gitmeye niyetliyim. Gayet samimi olarak inanıyorum ki, eğer iki ülke eşitsiz üretim koşullarına sahiplerse, serbest ticaretten daha kazançlı çıkacak olanı, Doğa'nın kendisine daha az cömert davrandığı ülke olacaktır. Bunu kanıtlamak için, bu tür bir işin gerektirdiği geleneksel yoldan kısmen sapmak zorunda kalacağım. Bunu yine de yapacağım, çünkü, her şeyden önce, az önceki tez benim bütün derdimi ifade ediyor. İkincisi, bu çizgi dışına çıkma bana son derece önemli bir iktisadî yasa gündeme getirme fırsatı verecek. Gerçekten de bu yasa yeterince anlaşıldığında doğada keşfetmekte aciz kaldıkları iktisadî harmoniyi fantezi dünyasında aramakta olan tüm o grupların daha bilimsel bir görüş açısı kazanacaklarını düşünüyorum.

Piyasa

Atıfta bulunduğum şey tüketim yasasıdır, ki iktisatçıların çoğuna bu yasa-yı fazlasıyla ihmal ettikleri için sitem edilse herhâlde yeridir.

Tüketim bütün iktisadî etkinliklerin amacı, nihaî sebebidir. Bunun sonucu olarak, tüm bu etkinliklerin nihaî ve kesin meşrulaştırımı ancak tüketime dayanarak yapılabilir.

Avantaj veya dezavantaj anlamında, sadece üreticiyi etkileyen hiçbir şey yoktur. Tabiatın ve toplumun kendisine sunduğu imkânlar gibi yüklediği dezavantajlar da, deyim yerindeyse kendisinden uzaklaşma, toplum, yani tüketici kitlesi tarafından kendinden geçmiş bir şekilde emilme ve tüketilme eğilimindedir. Gerek nedenleri ve gerekse sonuçları itibariyle bu, hayranlık uyandıran bir yasadır; bu yasa-yı tam olarak açıklamayı başaran kişinin, zannediyorum şunu söylemeye hakkı vardır: “Topluma borcumu ödemedemeden ömür tüketmişliğim yoktur.”

Üretim faaliyetini kolaylaştıran her koşul üreticiyi sevindirir, çünkü bunun yakın (immediate) sonucu üreticiyi topluma daha fazla hizmet sunabilir, karşılığında da daha büyük bir gelir isteyebilir hâle getirmektir. Bunun aksine üretimi zorlaştıran her şey de üreticiye acı verir, zira bunun yakın sonucu, kendisinin hizmet sunma ve dolayısıyla getiri elde etme imkânlarını daraltmaktır. Tam da olumlu koşulların yakın sonucu olan kazançlar, ya da olumsuz koşulların yakın sonucu olan zorluklar kaçınılmaz şekilde ilk olarak üretici tarafından hissedildiği için, karşı konulmaz biçimde kendisi birincisinin peşinden gitmeye, ikincisinden de kaçınmaya çalışır.

Aynı şekilde bir işçi sahip olduğu niteliği iyileştirmeyi başardığı zaman, bu iyileştirmenin yakın meyvesini toplar. Onu daha akılcıca çalışmaya ikna etmek için zorunludur bu. Dolayısıyla başarıyla sonuçlanan bir çabanın beraberinde bir getirisinin de olması hakkaniyete gayet uygun bir şeydir.

Fakat kanaatim odur ki, bu iyi ve kötü sonuçlar, kendi içlerinde bir süreklilik arz etseler de, üreticiye sürekli olarak yapışıp kalmazlar. Aksi hâlde, insanlar arasındaki eşitsizlikler durmaksızın ve katlanarak büyürdü. İşte bu nedenle bu tür kazançlar ve zahmetler hızla insanlığın genel istikametinin parçası haline gelmektedir.

Bu süreç nasıl işlemektedir? Birkaç örnek yoluyla açıklayalım.

Gelin onüçüncü yüzyıla gidelim. O zaman kopyalama zanaatını icra eden insanlar yaptıkları hizmet karşılığında ortalama ücret hadlerince belir-

lenen bir getiri elde ediyorlardı. Aralarından biri aynı kopyalama işini daha hızlı yapacak bir araç peşinde koştu ve bunu başardı. Matbaayı icat etti.⁸

İlk başta, bir adam zengin olurken başka birçokları fakirleşti. Ne kadar harika olursa olsun, ilk bakışta bu icadın zararlı mı yoksa yararlı mı olduğuna karar vermekte insan tereddüde düşebilir. Açıkçası bu buluş, söylediğim gibi, dünyaya sınırsız eşitsizliğe yol açacak bir alet takdim ediyordu. Gutenberg icadından kâr etti ve kârını aletin kullanımının yaygınlaşmasına yatırdı, bütün kopyalamacıları devre dışı bırakacak noktaya kadar. Halka gelince, yani tüketicilere; Gutenberg bastığı kitapların fiyatlarını rakiplerinin çok az altında tutmaya özen gösterdiği ölçüde, tüketicilerin kazancı sınırlı kaldı.

Ancak Tanrının hikmeti yalnızca göğün katmanları arasına değil, aynı zamanda toplumun iç işleyişine de ahenk yerleştirmiştir. Bundan dolayı bu icadın ekonomik avantajları bir tek bireyin eli altında kalmaya devam etmemiş, bütün insanlığın sonsuza değin ortak mirası hâline gelmiştir.

Zamanla bu süreç herkesçe bilinir hâle gelmişti. Artık tek matbaacı Gutenberg değildi; onu taklit eden başkaları da vardı. Başlangıçta kârları yüksek düzeylerdeydi. Taklitçilerin öncüleri olmanın meyvesini fazlasıyla topluyorlardı. Söz konusu ekstra gelir bu insanları cezp etmek ve yaklaşan büyük nihai sonuca katkıda bulunmaya teşvik ediyordu. Onlar bu işten epey bir para kazanıyorlardı, ama kazançları icatçıdan daha azdı, zira işin içine rekabet girmeye başlamıştı. Kitapların fiyatı giderek düştü. Taklit daha az değerli, yani özel bir ödülü daha az hak eder hâle geldikçe, taklitçilerin kârları azalmaya devam etti. Çok geçmeden bu yeni endüstri normal durumuna ulaştı; matbaacıların geliri artık olağanüstü yüksek değildi, aynen daha önceki dönemlerde elyazmacılarının durumunda olduğu gibi, gelir miktarı ortalama ücret hadleri tarafından belirleniyordu. Dolayısıyla bir kez daha, sağlanan getirinin ölçüsü bizzat üretimin kendisi oluyordu. Yine de icadın kendisi her şeye rağmen bir ilerleme teşkil ediyordu. O sayede belirli sayıda kopyalama yapabilmek için gerekli emek, zaman ve çabadan tasarruf etmek mümkün oluyordu.

⁸ Johann Gutenberg (1398?-1468), Mainz (Almanya) vatandaşı. Genellikle (muhtemelen yanlış bir şekilde) hareketli kopyalama tekniğini icat etmenin kredisi kendisine verilen Gutenberg bir kopyalamacı değildi, matbaacılık girişimlerinden pek kâr etmemiş olması da ihtimal dahilinde. Bastiat'ın Gutenberg hakkındaki bilgisi kısmen erken 1800'lerde Avrupa'da mevcut ve kabul gören sahte belgelerden geliyor olabilir.-Çev.

Peki bu tasarruf kendisini nasıl belli ediyordu? Kitapların ucuzluğuyla. Kimin kârına? Tüketicinin, toplumun ve insanlığın kârına. Artık istisnâî bir üstünlüğü olmayan matbaacılar istisnai bir gelir de elde edemiyorlardı. Tüketici olarak kuşkusuz bu icadın topluma sağladığı avantajlardan onlar da yararlanıyorlardı. Ama hepsi bu kadardı. Matbaacı olarak, üretici olarak, ülkedeki öteki üreticiler için alışılmış koşullara geri dönmüşlerdi. Toplum onlara emeklerinin karşılığını ödüyordu, ama sözü edilen icadın yararlılığı için ekstra bir ödeme yapmıyordu. Alet tüm insanlık için ortak ve hazırca bulunabilen bir miras hâline gelmişti. İtiraf ediyorum ki, bu yasaların hikmeti ve güzelliği bende bir saygı ve hayranlık uyandırmaktadır. Onlarda Saint-Simonculuğu görüyorum: Herkese kapasitesine; her kapasiteye, üretimine göre.⁹ Bunlarda komünizmi, yani malların insanoğlunun ortak mirası haline gelme eğilimini görüyorum; fakat bu sonsuz ferasetin yönlendirdiği bir Saint-Simonculuk, bir komünizm olup; asla insanın irade zayıflığı, ihtirası ve tiranlığına bırakılmayan bir komünizmdir.

Matbaa hakkında söylediklerim aslında bütün üretim araçları için de söylenebilir, çividen çekice, lokomotiften telgrafa, ne varsa. Toplum tüketici mallarına bolca sahip olmak suretiyle bunların hepsini uhdesinde bulundurur. Bu aletlerin etkisi malların fiyatını ucuzlatmak olduğu için toplum için bunlar birer değerli nimettir; icatların üretime katkısının sonucu olarak fiyatın bir kısmının ortadan kaldırılması, açıkça ürünü o oranda bedava hâle getirir. İcat az önce izah ettiğim kaçınılmaz döngü sürecini tamamladıktan sonra, kendisi için ödeme yapılması gereken unsur olarak geride kalan tek faktör, insan emeğidir. Bu ödeme de icadın sonucundan bağımsız olarak yapılır. Testereyi örnek olarak alabiliriz. Evime bir amele çağırabilirim. Elinde bir testereyle gelir, kendisine günde iki Frank öderim. O da benim için yirmibeş tahta yapar. Şayet testere icat edilmemiş olsaydı muhtemelen bir tanesini bile bitiremezdi, ama ben ona yine de aynı ödemeyi yapmak durumunda kalırdım. Bundan dolayı testerenin ürettiği fayda benim doğadan sağladığım değerli bir nimettir; daha doğrusu atalarımızın bilgeliğinden öteki insanlarla ortak olarak devraldığım mirasın bir parçasıdır. Aynı şey tarımsal uygulamalar

⁹ Saint-Simonculuk, Claude Henri de Rouvroy, Comte de Saint-Simon'un (1772-1837) program ve öğretilerine verilen isimdi. Tarihsel olarak Fransız sosyalizminin kurucusu olan Saint-Simon, "bilimsel" ilkelere göre yönetilen bir endüstriyel devletin kurulması görüşünü savunmuştur. Çalışmaları kendi zamanında ve sonraki yıllarda uzun süre etkili olmuştur.—Çev.

için de geçerlidir. Tarlamda iki amele var diyelim. Birinin elinde pulluk, diğerrinin elinde ise bel küreği var. İkisinin emeklerinin sonucu oldukça farklıdır, ama günlük ücretleri aynı; çünkü getiri üretilen faydayla değil, talep edilen emekle, çabayla orantılıdır.

Okuyucunun sabrına sığınarak serbest ticaret konusundan sapmadığımı bilmesini isterim. Umarım ulaştığım sonucu hatırlayacaktır: Getiri üreticinin pazara sunduğu fayda ile değil, emeğiyle doğru orantılıdır.^{10*}

Buraya kadar örneklerimi hep beşeri icatlardan verdim. Şimdi biraz da Doğanın sağladığı avantajlardan söz etmek istiyorum.

Her ürün insanla Doğa'nın işbirliğinden doğar. Fakat faydanın Doğa'nın katkısı olan kısmı daima bedavadır. Faydanın yalnızca insan emeğinden kaynaklanan kısmı mübadeleye, dolayısıyla bir getiri elde etmeye konu olur. Emeğin ürettiği fayda ise emeğin yoğunluğuna, niteliğine, çabukluğuna, zamanındalığına, kendisine olan talebe, rekabetin geçici yokluğuna vb. vb. faktörlere göre büyük farklılık gösterir. İlke olarak Doğa yasalarının katkısı, her ne kadar bütün üretimde işin içine girse de, ürünün fiyatında herhangi bir etkisinin olmadığı maalesef doğrudur.

Onsuz iki dakika bile yaşayamayacak olmamıza rağmen, nefes aldığımız hava için para ödemeyiz. Hava için hiç para ödemiyoruz, çünkü Doğa hiç insan emeği gerektirmeden onu bizim hizmetimize sunuyor. Fakat havayı oluşturan gazlardan birini—meselâ bir deney yapmak için—ondan ayırmak istersek, bunun için belirli bir çaba harcamak zorundayız. Yahut bizim için bu çabayı başka biri harcarsa, bu kez biz de ona başka bir üründe içerilen, onun çabasının dengi bir çaba ile ödeme yapmak durumundayız. Buradan da açıkça anlaşılıyor ki mübadele uğraşı, gayret ve emek ister. Ödeme yaptığım şey oksijen değildir, zira o her yerde emrime amade bulunmaktadır. Parasını ödemediğim şey o gazı ayırştırmak için gereken emek, bedelini ödemek durumunda olduğum iş

¹⁰ Emeğin tektip (üniform) bir getiri elde etmediği doğrudur. Getiri işin az ya da çok yorucu, tehlikeli, yüksek nitelik gerektiren vb. bir iş olup olmamasına göre değişir. Rekabet her bir kategori için bir cari fiyat belirler, benim sözünü ettiğim işte bu değişken fiyattır.

* Bu görüş, A. Smith ve D. Ricardo başta olmak üzere Klâsikler arasında yaygın kabul görmüş olan emek-değer teorisine uyumludur. Bastiat'ın bunları yazdığı 1840'lı yıllarda henüz ortada Neoklâsik iktisadın ayırt edici özelliklerinden biri olan Marjinalist devrim ve subjektif değer teorisinin gündemde olmadığını, bunun için yaklaşık bir yarım yüzyıl daha beklemek gerektiğini hatırlatalım. Burada ilginç olan, Bastiat'ın emek-değer kuramına yaslanarak da rekabeti ve serbest ticareti savunacak argümanlar geliştirebilmesidir. MA.

Piyasa

gücüdür. Ödenecek başka şeyler—alet, edevat, malzemeler—olduğu mu söyleyeceksiniz? Fakat hâlâ bedelini ödemek durumunda olduğum şey, bunlarla irtibatlı olan emektir. Kullanılan kömürün fiyatı, onun çıkarılması ve nakliyesi için gereken emeği temsil etmektedir.

Güneş ışığı için para ödemiyoruz, çünkü o doğanın bedava bir hediyesidir. Ama gaz, donyağı, petrol ve mum için para ödüyörüz, çünkü bu durumda bedeli ödenmesi gereken belirli bir miktar insan emeği vardır. Dikkat ediniz ki bu bedel emekle yakından orantılıdır, faydayla değil. Bu aydınlatıcıların biri diğerlerinden çok daha yoğun ışık yaymasına rağmen yine de daha ucuzdur. Bunun gayet basit nedeni, aynı miktar insan emeğinin onun daha fazlasını üretebilir olmasıdır.

Şayet evime su taşıyan sucuya suyun mutlak faydasına göre ödeme yapacak olsaydım, buna servetim yetmezdi. Oysa ona çektiği zahmete göre ödeme yapıyorum. Daha fazla para istese, benim için bu işi yapacak başkaları çıkardı, icap ederse kendim bile yapabilirdim. O hâlde pazarlığımızın gerçek nesnesi su değildir, daha çok suyu elde etmek için harcanan emektir. Bu nokta o kadar önemlidir, ondan çıkaracağım sonuçlar uluslararası ticaretin serbestliği meselesine o kadar ışık tutmaktadır ki, konuyla ilgili ilave bazı örneklere değinmem gerektiğine inanıyorum.

Patateslerdeki besleyici öz bize fazla pahalıya mal olmaz, çünkü az bir emekle çok miktarda patates üretebiliriz. Buğday için daha fazla öderiz, çünkü Doğa onun üretimi için daha fazla insan emeği gerektirir. Açıktır ki, şayet Doğa ikincisi için yaptığını birincisi için de yapmış olsa her ikisinin fiyatı eşitlenme eğiliminde olurdu. Ne var ki, buğday üreticisi patates üreticisinden çok daha fazla kazanmaya sürgit devam edemez. Arz-talep yasası karşısına dikilecektir.

Hoş bir mucize eseri işlenebilir tüm arazinin verimliliği artmış olsa, bu olgunun sağladığı avantajı devşiren çiftçi değil, tüketici olurdu. Çünkü verimliliğin sonucu bolluk, onun sonucu da düşük gıda fiyatları olurdu. Her bir hektolitre¹¹ buğday daha az emek içereceği için çiftçi buğdayı ancak daha az emek içeren başka bir ürünle değiştirebilirdi. Bunun aksine şayet toprağın verimi aniden düşmüş olsa, üretimde doğanın payı daha az, emeğin payı daha çok olur, böylece ürünün fiyatı da daha yüksek olur

¹¹ 2.838 kileye eşit bir metrik hacim birimi.—Çev. Kile: ABD'de 35, İngiltere'de 36 litreye karşılık gelen bir hububat ölçü birimi.—MA.

du. Dolayısıyla bendeniz, her iktisadî olgunun uzun dönemde etkilerini tüketiciler, yani bütün insanlık arasında yaydığını söylerken boşuna konuşmuyordum. Sonuçlarını bu aşamaya kadar takip etmediğiniz sürece, ilk hissedilen etkilerde takılıp kaldığınız sürece, sadece bir kişiyi veya üreticiler gibi bir sınıf insanı düşündüğünüz müddetçe, siz bir iktisatçı değilsiniz; aynen bir ilâcın etkisini bütün organizma için takip etmek yerine kendinizi onun damağı veya boğazı nasıl etkileyeceğini gözlemekle sınırladığınız zaman bir doktor olamayacağınız gibi.

Tropikal bölgeler şeker ve kahve üretimine çok elverişlidirler. Bu demektir ki oralarda doğa işin büyük kısmını hallederken, insan emeğine yapacak çok az bir iş bırakmaktadır. Fakat bu durumda doğanın bu cömertliğinin sağladığı avantajdan yararlanan kimdir? Bu bölgeler değil, çünkü rekabet onları sadece harcadıkları emeğin karşılığını almak durumunda bırakır; bunların yerine söz konusu avantajdan yararlanan insanlıktır, çünkü bu cömertliğin sonucu ucuzluktur, ucuzluk ise herkese yarar sağlar.

Kömür ve demir cevherinin yüzeye yakın olduğu ılıman bir bölgede, bunları elde etmek için yalnızca toprağı eşelemek yeterlidir. Kabul etmek lâzım ki başlangıçta bu şanslı durumdan yarar sağlayacak olanlar avantajlı bölgenin sakinleridir. Ama çok geçmeden, rekabet geliştikçe kömür ve demir cevherinin fiyatı doğanın bu hediyesinin herkese bedava hale geldiği ve yalnızca insan emeğinin ortalama ücret hadlerine göre getiri sağlayacağı noktaya kadar düşmeye devam edecektir.

Bundan dolayı, arz-talep yasasının işleme sonucunda doğanın nimetleri, üretim sürecindeki iyileşmeler gibi, tüketicilerin ve kalabalık kitlelerin, daha genelde insanlığın ortak ve bedava mirasıdır, veya mirası hâline gelme eğilimini sürdürmektedir. Dolayısıyla bu avantajlara sahip olmayan ülkelerin sahip olanlarla ticaret yapmakla kazanacakları çok şey vardır, çünkü alış-veriş emeğin ürünlerini içerir, bu ürünlere doğanın kattığı faydalara dokunmadan. Açıktır ki, en avantajlı ülkeler, bir ürünü üretmede sahip oldukları emek ile, söz konusu doğal faydaların en fazlasını birleştirebilmiş ülkelerdir. Onların ürünleri, ki daha az emeği temsil ederler, daha az getiriye sahiptirler; başka bir deyişle daha ucuzdurlar. Dolayısıyla, eğer doğanın tüm nimetleri daha düşük maliyet sonucunu veriyorsa, açıktır ki kazancı toplayan taraf üreten ülkeden ziyade, tüketen ülkedir.

Piyasa

Durum böyle olunca, tüketici bir ülkenin, bir ürünü özellikle ucuz olduğu için reddetmesinin ne kadar saçma olduğu görülmektedir. Bu, şöyle demek gibi bir şeydir: “Bana Doğa'nın verdiği hiçbir şeyi istemiyorum kardeşim. Bir ürünü kendim üretseydim harcamak zorunda kalacağım emeğin yarısına siz aynı ürünü üretip bana satabiliyorsunuz. Bunu yapabiliyorsunuz, çünkü sizin ülkenizde işin yarısını Doğa hallediyor. Pekâlâ! Kendi adıma, bu ürünü almayı reddediyorum. İkliminiz daha sert hale gelmek suretiyle sizi iki kat emek harcamaya zorlayıncaya kadar bekleyeceğim; işte o zaman sizinle eşit şartlarda alış-veriş yapabilirim.”

A şanslı bir ülke; B ise Doğa'nın pek torpil geçmediği bir ülke. Bence bu alış-veriş her ikisi için de avantajlıdır, ama özellikle B için böyledir. Çünkü ticari işlemlerde mübadele edilen şeyler faydalar değil, değerlerdir. Şimdi, A ülkesi aynı değere daha büyük bir fayda dahil etmektedir, çünkü ürünün faydası hem Doğanın, hem de insan emeğinin katkılarını içerir, oysa değeri sadece emeğin katkısına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla pazarlık tamamen B'nin avantajıdır. A ülkesindeki üreticiye yalnızca emeğinin karşılığını ödemekle, B ülkesi alış-veriş yoluyla, verdiğinden daha fazla doğal fayda almaktadır.

Artık genel kuralı formüle edebilecek bir pozisyondayız.

Mübadele değerlerin değiş tokuşunu içerir; rekabet değeri emeğe eşitlediği için de, mübadele eşit emek miktarlarının değiş tokuşunu içerir. Mübadeleye konu ürünlere Doğanın yapmış olduğu katkı taraflarca bedava olarak işleme dahil edilmiştir, buradan da zorunlu olarak Doğanın en çok kayırdığı ülkelerle yapılan ticaret en avantajlı olanıdır sonucu çıkar.

Bu bölümde ana hatlarını çizmeye çalıştığım teorinin hâlâ büyük ölçüde geliştirilmeye ihtiyacı var. Ben konunun sadece serbest ticaretle ilgili kısmına değindim. Ama belki de dikkatli okuyucu ondaki doğurgan cevherin farkına varmış olabilir. Öyle ki, bu tohum olgunlaştığından yalnızca korumacılığı değil, onun yanı sıra Fourierism,¹² Saint-Simonism, komünizm ve bunun gibi dünyanın yönetiminden arz talep yasasını

¹² Fourierism, F.C.M. Fourier'in (1772-1837) öğretileri ve programına verilen isimdir. Bir Fransız sosyalisti olan Fourier her biri “Falansteri” denen ortak bir binada kalan “falanj” adlı yaklaşık 1600 kişiden oluşan kalabalık gruplar temelinde toplumun yeniden inşasını önermişti. Fikirleri ülke içinde ve dışında oldukça etkili olmuştu. Massachusetts Brook Farm projesi, Fourierism'e dayalı bir topluluk denemesiydi.--Çev.

dışlamayı amaçlayan tüm okulları çökartacaktır. Üreticinin bakış açısından rekabet kuşkusuz çoğunlukla bizim yakın kişisel çıkarımızla çatışır. Ancak emeğin genel amacı düşünülürse, ki bu evrensel refahtır, başka bir deyişle meseleye tüketici açısından bakılırsa, fiziksel dünyada denge ne yapıyorsa rekabetin de manevi dünyada aynı şeyi yaptığı anlaşılır. Gerçek komünizmin, gerçek sosyalizmin ve de günümüzde o kadar arzu edilen servet ile konum eşitliğinin temeli budur. Bunca samimi propagandacı ve iyi niyetli reformcu keyfi kontroller talep ediyorsa şayet, bunun nedeni, bu insanların serbest mübadeleyi anlamamalarıdır.¹³

Çeviren: Mustafa Acar

¹³ Bu bölümde sözü edilen teori dört yıl sonra *Ekonomik Harmoniler*'de genişletilen teoriyle aynıdır. Karşılığın ödenen şeyin tamamen insan emeği olması; doğal kaynakların bedava faydası; bu kaynakların insanların yararına olup, bu yolla insanlığın ortak mirası haline gelmeleri; genel yaşam standardının yükselmesi ve koşulların görece eşitlenmesi eğilimi: tüm bunlar Bastiat'ın eserlerinin ana unsurları olarak kabul edilebilirler.---Editör.

Piyasa